

ВИСНОВКИ. Навчання у вищій школі вимагає від студентів значного інтелектуального та емоційного напруження. Вплив несприятливих факторів на здоров'я студентів настільки велике, що внутрішні захисні функції організму не в змозі впоратися з ними. Як показує досвід, кращою протидією несприятливим факторам є регулярні заняття фізичною культурою, яка є єдиним фізіологічним засобом підвищення емоційного стану та зняття емоційних напружень. Отже, впровадження інновацій в організацію навчально-виховного процесу з фізичного виховання дозволяє змінити ставлення студентської молоді до власного здоров'я. Залучення студентів до занять завдяки сучасним технологіям може не тільки підвищити ефективність навчального процесу, але й посилить мотивацію до занять з фізичного виховання, бажання вести здоровий спосіб життя, фізично розвиватись та вдосконалюватись.

Ефективність використання позитивного досвіду зарубіжних колег багато в чому залежить від активності та бажання викладачів українських ВНЗ використовувати інноваційні технології фізичного виховання, постійно модернізувати навчально-виховний процес.

За таких обставин проблема удосконалення застосування інноваційних засобів у фізичному вихованні студентів вимагає подальшого вивчення та уточнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булатова М.М. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні /М.М. Булатова, Ю.О. Усачов // Теорія і методика фізичного виховання; за ред. Т.Ю. Круцевич. - К.: Олімпійська література, 2008. - Т. 2. - С. 320-354.
2. Горелов А.А. Опыт использования средств физической культуры для повышения умственной и физической работоспособности, снижения нервно-эмоционального напряжения студентов с нарушениями в состоянии здоровья / А.А. Горелов, О.Г. Румба, В.Л. Кондаков ; БелГУ // Научные ведомости БелГУ. Сер. Гуманитарные науки. - 2010. - №6, вып.5.-С. 185-192.
3. Зайцева Г.А. Оздоровительная аэробика в высших учебных заведениях / Г.А. Зайцева, О.А. Медведева. – М., Физкультура и спорт. – 2007. – 104 с.
4. Пивнева М.М. Оздоровительная аэробика как средство повышения соматического здоровья студентов специальных медицинских групп /М.М. Пивнева, О.Г. Румба // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. - 2013. - № 8. - С. 74-87.
5. Усатов А.Н. Дополнительные занятия физической культурой как фактор повышения двигательной активности студентов / А.Н. Усатов, В.Н. Усатов // Весник спортивной науки: науч.-теор. журнал / ВНИИФК.- 2009, № 1. – С. 45-50.
6. Федякин А.А. Организация занятий по физическому воспитанию студентов специального отделения вуза / А.А. Федякин, Ю.А. Тумасян, Л.К. Федякина // Адаптивная физическая культура, 2005. – вып.3(23). – С.25-28.
7. Холодов Ж.К., Кузнецов В.С. Теория и методика физического воспитания и спорта: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. / Ж.К. Холодов, В.С. Кузнецов. - 7-е изд., стер. - Академия, 2009. - 480 с.

УДК 613.9:37.091.12.011.3-051:796

Гаркуша С.В.

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

Здійснено змістовий аналіз поняття «готовність» у системі професійної підготовки майбутніх учителів та визначено складові елементи професійної готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій.

Ключові слова: *готовність, здоров'язбережувальні технології, фахівці, фізичне виховання, компоненти.*

Гаркуша С.В. Профессиональная готовность будущего специалиста физического воспитания к использованию здоровьесберегающих технологий: сущность и структура. *Осуществлен содержательный анализ понятия «готовность» в системе профессиональной подготовки будущих учителей и определены составляющие элементы профессиональной готовности будущих специалистов физического воспитания к использованию здоровьесберегающих технологий.*

Ключевые слова: готовность, здоровьесберегающие технологии, специалисты, физическое воспитание, компоненты.

Garkusha S.V. Professional readiness of future physical education specialist to the use of health-technology: the nature and structure. Done substantial analysis of the concept «readiness» in the system of training of future teachers and identified the constituent elements of professional readiness of future physical education professionals to use health-technologies.

Key words: readiness, health-technology specialists, physical education components.

Постановка проблеми. Шляхом використання засобів фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи в усіх ланках системи освіти закладається підґрунтя для забезпечення і розвитку фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я кожного члена суспільства [3, 10]. Беручи до уваги мету й завдання середньої та вищої освіти, глибину перетворень у загальноосвітніх і вищих школах, значні зміни в соціально-політичному та економічному становищі в Україні, зазначимо, що саме це зумовлює наявність високих вимог до професійної готовності фахівців фізичного виховання [7].

Аналіз наукових досліджень, які стосуються проблеми формування окремих складових професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури (М. Данилко, Р. Карпюк, О. Смакула, А. Черноштан, О. Онопрієнко), свідчить про недостатнє обґрунтування науково-методологічних засад використання компетентнісного підходу у вищій фізкультурно-педагогічній освіті України. Досвід його впровадження виключно фрагментарний, бо нині в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів домінує функціональний підхід – формування здатності студентів до певних видів педагогічної роботи, а не готовності до якісного виконання функцій майбутньої фахової діяльності як основи професійної компетентності. Отже, сьогодні в недостатній мірі визначено структуру та умови формування професійної готовності майбутнього фахівця фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій, не виявлено критеріїв і рівнів сформованості її складових з огляду на нові вимоги до кваліфікації в цій галузі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконується згідно з напрямком держбюджетної теми ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка: "Методичні засади професійної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання до формування здорового способу життя сучасної молоді" (№ 0110U000020), а також є складовою частиною комплексної теми відділу педагогіки і психології вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України "Психолого-педагогічне проектування особистісно зорієнтованих технологій навчання у вищих навчальних закладах" (№0103U000963).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Професійна підготовка фахівців фізичного виховання до різних видів діяльності була предметом розвідок науковців, зокрема досліджено: професійну підготовку вчителів фізичної культури на підставі культурологічного підходу (Ф.Собянін); професійно-творчий розвиток особистості у процесі підготовки спеціаліста фізичної культури і спорту (С.Бегідова), теоретико-методологічні засади фізичної культури (Ю.Ніколаєв, О.Дубогай); формування педагогічної позиції (О.Конєва); формування готовності студентів факультетів фізичної культури до творчого навчання рухових дій (Г.Драндров); теоретичні і методичні засади застосування здоров'язберігаючих технологій навчання учнів (І.Поташнюк), формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ВНЗ засобами фізичного виховання (Д.Воронін); теоретико-методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (Г.Арзютов, Е.Вільчковський, М.Носко, Л.Сущенко, А.Конох).

Мета роботи – здійснити змістовий аналіз понять «готовність», «професійна готовність» у системі професійної підготовки майбутніх учителів та визначити складові професійної готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій.

Результати дослідження. Готовність людини до діяльності стала об'єктом дослідження наприкінці XIX століття. Досліджуючи цю проблему, С.Г. Геллерштейн висунув ідею створення професіографії як науки про вивчення професій. У своїх працях він розглядав проблему виникнення умінь у процесі діяльності [2]. Психологи і педагоги стверджують, що в основі будь-якої діяльності лежить готовність людини до її здійснення. Так, А. Прангашвілі відзначає, що «істотною загальнопсихологічною особливістю діяльності є її виникнення на підставі готовності до певної форми реагування – установки, ні одна діяльність не розпочинається з «пустого місця».

Аналіз літератури з проблеми готовності до діяльності, засвідчив, що перші фундаментальні дослідження цього питання здійснили Д. Узнадзе і колектив грузинських учених-психологів. Вони дали визначення поняття «готовність суб'єкта до дії» і умов її виникнення. У результаті досліджень вчені зробили висновок, що «у випадку наявності будь-якої потреби і ситуації її задоволення у суб'єкта виникає специфічний стан, який можна характеризувати як готовність, як установку його до здійснення певної діяльності, спрямованої на задоволення його актуальної потреби» [8]. Подальший розвиток проблема готовності до певної діяльності набула у працях А. Ковальова, Н. Левітова, К. Платонова, А. Пуні, М. Дьяченко Л. Кандибовича, О. Отич, О. Ярошенко та інших.

Результати аналізу наукових досліджень свідчать, що існують різні підходи до визначення поняття «готовність». Найчастіше термін «готовність» тлумачать як певну здатність до здійснення діяльності. Зокрема, у словнику із психології готовність визначається як «стан підготовленості, у якому організм налаштований на дію чи реакцію» [5]. С. Гончаренко дає таке формулювання поняття професійна готовність студента – це інтегративна особистісна якість і істотна передумова ефективності діяльності після закінчення ВНЗ. Він зазначає, що як професійно важлива якість особистості професійна готовність є складним психологічним утворенням і включає в себе мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оцінковий компоненти [1]. Ю. Пелех готовність розглядає як інтегровану якість особистості, спрямовану на адекватну реакцію щодо можливості ситуативного вирішення універсальних (різнопланових) освітніх завдань із допомогою активізації і застосування набутої у навчально-виховному процесі системи компетенцій, що означені за таких умов диференційно-варіативними видозмінами. К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандибович. В. Сластьонін готовність розглядають як первинну й фундаментальну умову успішного виконання будь-якої діяльності, як ступінь мобілізації внутрішніх ресурсів людини з метою найбільш ефективного розв'язання певних завдань.

Необхідно зазначити, що готовність також визначається науковцями як цілісне стійке особистісне утворення (І. Вужина, А. Ліненко, Г. Троцько), інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення (С. Литвиненко), інтегративна якість особистості (І. Гавриш), цілісна система стійких інтегративних особистісних утворень (Т. Жаровцева) [6]. Деякі науковці (Л. Кондрашова, Г. Троцько), які у визначенні сутності готовності стверджують, що вона включає не лише професійні знання, уміння, навички, а й певні особистісні риси, що забезпечують успішне виконання професійних функцій. Інші автори підкреслюють потенційні можливості готовності в забезпеченні мобілізаційності на включення у професійну діяльність (А. Ліненко), внутрішніх умов для успішного професійного саморозвитку (О. Пехота), високого рівня професійного саморозвитку (Г. Троцько). Крім того, в авторських визначеннях готовність виступає як результатом професійно-педагогічної підготовки (С. Литвиненко), так і умовою та регулятором успішної професійної діяльності (І. Гавриш). Однак, не дивлячись на розбіжності у трактуванні цього поняття, основними характеристиками готовності до педагогічної діяльності Т. Садова визначила такі: цілісність, стійкість, інтегративність, динамічність, полікомпонентність цього утворення. Є підстави вважати, що на сьогодні у визначенні структурних компонентів готовності теж не існує єдиної думки. На думку А. Ліненко, готовність, з одного боку, є особистісною (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна); з іншого – операціонально-технічною, що включає інструментарій педагога. В. Сластьонін у професійній готовності педагога до виховної роботи теж виокремлює два взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний (особистісний) і виконавський (процесуальний). Залежно від досліджуваного напрямку професійно-педагогічної діяльності науковцями визначаються різні сукупності компонентів готовності.

Узагальнення досліджуваних матеріалів дає можливість визначити основні компоненти готовності до педагогічної діяльності. Передусім це мотиваційно-цільовий компонент, який виокремлюється практично всіма авторами і передбачає професійні настанови, позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, стійкі наміри присвятити себе педагогічній діяльності тощо. Наступний компонент – змістово-операційний, до якого належать система професійних знань, умінь і навичок, педагогічне мислення, професійне спрямування уваги, сприймання, пам'яті, дії й операції, необхідні для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності. Проте зазначимо, що в авторському трактуванні ці компоненти або відокремлюються (І. Вужина, О. Пехота), або мають інше найменування: змістовий і діяльнісний (С. Литвиненко), змістовий і процесуально-діяльнісний (І. Гавриш) тощо [4].

Зазначимо, що окремі науковці (Л. Кондрашова, Г. Троцько) виокремлюють як складовий орієнтаційний компонент, зміст якого складають ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є

принципи, погляди, переконання, готовність діяти відповідно до них. Обов'язковим компонентом готовності до професійно-педагогічної діяльності науковці визначають оцінний або оцінно-регулятивний (С. Гончаренко, І. Вужина), оцінно-результативний (І. Гавриш) компонент, який включає самооцінку своєї професійної підготовленості і відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам. Залежно від специфіки предмета дослідження автори до структури готовності включають також деякі інші компоненти: вольовий (С. Гончаренко), емоційно-вольовий, психофізіологічний (Л. Кондрашова Г. Троцко), інтеграційний (О. Пехота), креативний (С. Литвиненко) тощо. Зауважимо, що такі розбіжності у визначенні сутності готовності до педагогічної діяльності та її компонентного складу зумовлені передусім предметом дослідження науковця, різним контекстом розгляду проблеми, методологічними засадами й авторською концепцією дослідження. Однак зазначимо, що різні трактування цього поняття не виключають, а розширюють і поглиблюють уявлення про досліджуваний феномен [4, 6, 9]. У результаті аналізу наукової літератури, який дозволив виявити спільне та відмінне у поглядах учених щодо поняття і структури готовності до діяльності, нами виділені наступні структурні компоненти готовності майбутнього фахівця фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: мотиваційний, когнітивний, практично-діяльнісний і рефлексивний. Розглянемо зміст кожного з них. Мотиваційну сферу готовності до використання технологій здоров'язбереження складають потреби майбутнього вчителя у здійсненні цієї діяльності і форми їх конкретизації: інтреси, цілі, прагнення. Підтвердженням того, що потреби є джерелом виникнення і розвитку мотивів, служать дослідження Г. Ананьєва, Л. Божович, Л. Кікнадзе, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе та інших учених. Так, А. Леонтьєв вважає, що мотив – це форма прояву потреби, яка означає «те об'єктивне, у чому ця потреба конкретизується в даних умовах і на що спрямована діяльність». Д. Кікнадзе відзначає, що мотив «припускає в якості своєї глибинної основи певну потребу, незалежно від того, є вона матеріальною чи духовною. Відомо, що в психіці людини потреби знаходять суб'єктивне вираження у вигляді бажань, прагнень, захоплень, цілей. Кожна із цих форм усвідомлення потреб при певних умовах перетворюється в мотив [9].

Таким чином, головними складовими мотиваційного компоненту готовності студентів є потреби та інтереси, які спрямовані на всебічне вивчення, створення і активне застосування технологій здоров'язбереження. У практичній діяльності учителя вони конкретизуються у вигляді мотивів різного ступеню усвідомлення і виявлення.

Мотиваційний компонент готовності є найважливішим компонентом готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності. Сутність мотиваційного компонента готовності майбутнього фахівця фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій полягає у формуванні потреби студента у збереженні здоров'я учнів, в орієнтації учнів на здоровий спосіб життя. Цінності здоров'я і здорового способу життя, що лежать в основі діяльності майбутнього вчителя фізичної культури з формування здоров'я учнів через використання здоров'язбережувальних технологій, приймають форму мотиву зі створення та використання даних технологій. Спостереження свідчать, що лише ґрунтовні педагогічні знання, уміння і навички педагогічної праці дозволяють успішно здійснити на практиці використання технологій збереження здоров'я учнів. Тому анатомо-фізіологічні, педагогічні, біомеханічні та методичні знання є важливим елементом *когнітивного компоненту готовності* майбутніх учителів до використання технологій здоров'язбереження учнів. Цей компонент готовності включає також теоретико-методологічні знання базових термінів (здоров'я, здоровий спосіб життя, здоров'язбережувальні технології); концепцій і підходів до формування і збереження здоров'я, до орієнтації студентів, учнів на здоровий спосіб життя; освітніх технологій, спрямованих на поліпшення і збереження здоров'я; знання про фізичну культуру, форми та засоби фізичного виховання, знання про діяльність учителя фізичної культури.

Головним елементом *практично-діялісного компоненту* готовності студентів до використання здоров'язбережувальних технологій ми вважаємо уміння творчо застосовувати на практиці методи і прийоми педагогічної роботи. Бо як стверджує К. Платонов, уміння – це здатність виконувати певну діяльність чи дію в нових умовах, що утворилися на підставі раніше здобутих знань і навичок. Це загальне уміння вимагає перебудови навчально-виховного процесу відповідно до головної ідеї технології здоров'язбереження, прогнозувати результат, виявити зміни, які наступили у практичній діяльності під впливом застосування тих чи інших технологій. Зміст практично-діялісного компоненту готовності майбутнього вчителя фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій

включає в себе сукупність таких умінь: оцінювати фізкультурно-оздоровчу роботу, навчальне навантаження, режим дня і рівень рухової активності школярів тощо; формувати потребу учнів у здоровому способі життя; створювати сприятливий психологічний клімат у навчально-виховному процесі; раціонально використовувати засоби і форми фізичного виховання; пропагувати здоровий спосіб життя; здійснювати диференційований та індивідуальний підхід у фізичному вихованні; здійснювати просвітницьку і травмопрофілактичну діяльність; створювати програми з удосконалення фізичного виховання школярів у позанавчальний час.

Визначним аспектом роботи педагога, в тому числі й щодо здійснення здоров'язберігаючої діяльності, є постійні аналіз, осмислення, експертиза власних дій та станів, тобто рефлексія діяльності. Тому останній компонент готовності майбутніх фахівців фізичного виховання визначимо як *рефлексивний*. Загалом у психолого-педагогічній науці під рефлексією розуміють «внутрішню психічну діяльність людини, спрямовану на осмислення своїх власних дій та станів; самопізнання людиною свого духовного світу».

ВИСНОВКИ. Проведене дослідження виявило складність і багатоаспектність поняття та структури готовності майбутнього фахівця фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій. Будучи інтегративною особистісною якістю майбутнього учителя готовність до використання здоров'язбережувальних технологій передбачає існування в єдності і взаємозв'язку мотиваційного, когнітивного, практично-діяльнісного і рефлексивного компонентів. Розгляд будь-якого з них безвідносно до цілісного стану готовності вчителя до використання технологій здоров'язбереження був би одностороннім і суб'єктивним. Зрозуміло, що поділ готовності на окремі компоненти має умовний характер. У дійсності всі компоненти готовності майбутнього фахівця тісно пов'язані між собою й утворюють єдину динамічну цілісність.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ полягають у розробці критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Носко М.О. Формування здорового способу життя : навчальний посібник / М.О. Носко, С.В. Грищенко, Ю.М. Носко. – К. : «МП Леся», 2013. – 160 с.
3. Ребер А. Большой толковый психологический словарь. Том 1 (А-О): пер.с англ. / А. Ребер. – М.: Вече, АСТ, 2000. – 364 с.
4. Садова Т.А. Професійна компетентність та готовність до педагогічної діяльності: сутність і взаємозв'язок / Т.А. Садова. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/331/84/>
5. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии установки / Д.Н. Узнадзе. – Тбилиси, 1961. – 351 с.
6. Ярошенко О.Г. Формирование у учителей общеобразовательных школ готовности к освоению передового педагогического опыта: дис. ... канд. пед. наук 13.00.01. / Ольга Григорівна Ярошенко. – К., 1986. – 178с.
7. Фізичне виховання і здоров'я [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [О. Д. Дубогай та ін.] ; за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. О. Д. Дубогай ; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – К. : УБС НБУ, 2012. – 271 с. : рис., табл.

УДК 796.011.3-057.875

Грибан Г.П.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті сформовано новий науковий напрям, що визначає комплексне розв'язання проблеми впровадження у навчальний процес вищих навчальних закладів методичної системи фізичного виховання студентів, яка забезпечує гарантоване досягнення проєктованих результатів з дисципліни «Фізичне виховання», а саме: набуття студентами фізкультурно-оздоровчих компетентностей, необхідних в подальшій життєдіяльності.